

ŽENY A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

autorky zhodnocení cíle

Romana Marková Volejníčková

Marie Pospíšilová

ŽENY A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Všichni lidé mají nárok na zdravý a produktivní život v souladu s přírodou. Ženy v tomto tématu hrají zásadní roli. Hrozba vyčerpání zdrojů, degradace přírodních systémů a nebezpečí znečištění se v posledním desetiletí výrazně zvýšila. Tyto zhoršující se podmínky ničí křehké ekosystémy a způsobují vysídlování těch oblastí, které nejsou vhodné k životu a obživě. Tato situace pak způsobuje migraci, jejíž největší vlna zasáhla Evropu v roce 2015 a způsobila tzv. Evropskou uprchlickou krizi, která zasáhla všechny státy Evropy na národní i mezinárodní úrovni. Společnými rysy této krize jsou chudoba a degradace životního prostředí, které jsou velmi úzce propojeny.

STRATEGICKÉ CÍLE PAP

- › Aktivní zapojení žen do ekologického rozhodování na všech úrovních.
- › Integrace genderových specifík, zájmů a perspektiv do politik a programů trvale udržitelného rozvoje.
- › Posílení nebo vytvoření mechanismů pro hodnocení vlivu udržitelného rozvoje a ekologických politik na ženy na mezinárodní, národní a regionální úrovni.

Vládní zpráva²⁹⁸ z roku 2020 se tématu věnuje velmi obecně. Zmíněny jsou požadavky gender mainstreamingu dvou ministerstev MŽP a MO, filmový festival „Ekofilm“ a hormonální antikoncepci, která ovlivňuje životní prostředí. Sama zpráva suše konstatuje, že genderový aspekt v diskuzích na téma změny klimatu v České republice zcela chybí.

ZHODNOCENÍ STRATEGICKÉHO CÍLE – ŽENY A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

V této kapitole vycházíme z cílů Pekingské akční platformy a zaměřujeme se na základní oblasti – institucionální ukotvení problematiky, na participaci v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje a na rozdíly v postojích k životnímu prostředí mezi muži a ženami. V tomto roce byla schválena *Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021–2030* (dále jen Strategie 2021+), kde je Pekingská deklarace jmenována jako zásadní dokumenty, na který Strategie 2021+ navazuje. Jde strategický cíl (č. 5.4), který specificky odkazuje k nutnosti začlenění hlediska rovnosti žen a mužů do agendy ochrany životního prostředí a dopravní politiky. Zároveň jsou ve Strategii 2021+ jmenovány *Rozvojové cíle tisíciletí* a *Agenda 2030* (jejíž součástí je 17 cílů udržitelného rozvoje), které se zaměřují na oblast životního prostředí a udržitelného rozvoje a jak zde implementovat a prosazovat hledisko rovných příležitostí žen a mužů. Je zřejmé, že se hledisko

²⁹⁸ Implementation of the Beijing declaration (...) z roku 2020, dostupná: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Beijing-25+-National-Review-_english-version_.pdf

rovných příležitostí dostává také do zorného pole ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje, a to na institucionální i politické úrovni.

Od minulé publikace *Ženy a česká společnost* (2015) vyšla nová *Zpráva o plnění Pekingské akční platformy* (dále jen PAP) 25+²⁹⁹ letos, v roce 2021. Zpráva v oblasti „ženy a životní prostředí“ poskytuje závěry poměrně kusé a specifické. Již v úvodu je zmíněno, že „*Genderové aspekty environmentálních otázek jsou v České republice často opomíjeny.*” Tedy hodnocení současného stavu ČR je kritické. Za největší úspěchy v oblasti genderu a životního prostředí je uplatňování gender mainstreamingu v otázkách životního prostředí. Jak ale ukazuje část této kapitoly věnující se institucionálnímu ukotvení, dokumenty jsou stále v gesci životního prostředí, které genderový rozměr opomíjí. Zpráva dále upozorňuje na rozdílný vliv mužů a žen na životní prostředí a na to, že tyto aspekty nejsou příliš brány v potaz. My v podkapitole věnující se postojům k životnímu prostředí ukážeme mimo jiné rozdíly mezi ekologickým chováním žen a mužů a oblasti, kde by se tyto rozdíly mohly/měly brát v potaz.

VZDĚLÁNÍ A GENDEROVÉ NEROVNOSTI NA TRHU PRÁCE – ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A UDRŽITELNÝ ROZVOJ

V současnosti nenabízí mnoho vysokých škol možnost studovat obor zaměřený na ekologii, životní prostředí nebo udržitelný rozvoj. V roce 2020 poskytovaly tři české univerzity vzdělání v některém z výše uvedených oblastí. Také procento studujících a absolventů je oproti jiným oborům mnohem nižší. Například v akademickém roce 2020/2021 univerzita J.E. Purkyně, fakulta životního prostředí evidovala 36 absolventek a 21 absolventů; Vysoké škola chemicko-technologická, fakulta ochrany životního prostředí evidovala 44 absolventek a 42 absolventů a Česká zemědělská univerzita v Praze, fakulta životního prostředí evidovala 295 absolventek a 252 absolventů³⁰⁰. V případě těchto studijních oborů nelze hovořit o genderové segregaci, neboť počet absolventů mužů a žen je vyrovnaný. Důležitější je spíše se soustředit jednak na to, aby vysoké školy buď nadále poskytovaly tyto studijní obory nebo byly založeny nové fakulty se zaměřením na ochranu životního prostředí a udržitelný rozvoj, a dále pak na to, jak motivovat studující k výběru tohoto oboru. Dnes existuje mnoho aktivit, které se zaměřují na motivaci ke studiu dívek či chlapců určitých oborů, např. na motivaci dívek ke studiu technických a IT oborů, a to již na základních i středních školách. Důležité totiž je, že ze studujících vzdělaných v tomto oboru by se měli v budoucnu rekrutovat nejen členové a členky profesních a expertních skupin, ale také pracovníci a pracovnice na ministerstvech životního prostředí, místního rozvoje i

²⁹⁹ Zpráva o plnění PAP dostupná zde: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Beijing-25+-National-Review-english-version.pdf>

³⁰⁰ Zaostřeno na ženy a muže 2020. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2020>

dopravy, pod jejichž pracovní gesci spadá rozvoj a inovace ekologie, ochrana životního prostředí a udržitelný rozvoj v ČR.

Tomu, že jsou studijní obory zaměřené na životní prostředí nebo udržitelný rozvoj mladými obory odpovídá také to, že v rámci klasifikace zaměstnání na českém trhu existuje prozatím jen několik zaměstnání, které jsou zaměřené právě na jednu z oblastí. Jedná se např. o specialisty v oblasti průmyslové ekologie, kde v roce 2020 pracovali 300 mužů a 200 žen nebo specialisté ochrany životního prostředí, kde pracovalo 700 mužů a 1000 žen. I v tomto případě jsou počty zaměstnaných mužů a žen poměrně vyrovnané. Rozdíly jsou však znatelné ve výši jejich průměrné mzdy: zatímco muž specialista v oblasti průmyslové ekologie měl v roce 2020 průměrnou měsíční mzdu 59 105 Kč, žena specialista si vydělala 48 160 Kč; a muž specialista ochrany životního prostředí měl průměrnou měsíční mzdu 42 223 Kč, žena specialista 40 585 Kč³⁰¹. Vzhledem k tomu, že počty studentů a studentek oborů vztahujících se k ochraně životního prostředí a k udržitelnému rozvoji jsou vyrovnané, ale na trhu práce pak v těchto oborech existuje nerovnost v odměňování, lze usuzovat, že jsou i v těchto profesích uplatňované obecné principy znevýhodňující ženy v oblasti mezd (může tak jít např. o znevýhodnění žen z důvodu pečujících závazků, v oblasti kariérního růstu, menší zastoupení žen ve vedoucích a rozhodovacích pozicích apod.)³⁰².

GENDEROVÁ ROVNOST V KLÍČOVÝCH INSTITUCÍCH

Klíčovými institucemi, které se věnují rozvoji a ochraně životního prostředí a udržitelného rozvoje jsou Ministerstvo životního prostředí (dále jen MŽP) a Ministerstvo pro místní rozvoj (dále jen MMR). Je zřejmé, že pokud jednotlivá ministerstva budou hlídat dodržování zásad rovných příležitostí pro muže a ženy u sebe, bude tento princip uplatňován a vyžadován také v jejich rezortních organizacích.

MŽP od roku 1991 vedla pouze jedna žena, a to Růt Bízková, která byla ve funkci ministryně v roce 2010 a pouhých pár měsíců. V současnosti je ve vedení MŽP (tj. pozice náměstek) z 5 lidí pouze 1 je žena. Na úrovni vedoucích odborů je necelá 1/3 žen. Žen ve vedoucích pozicích je proporcčně mnohem méně, než je počet zaměstnaných žen na MŽP. Zároveň nízký počet žen ve vedoucích pozicích, které formují, ovlivňují a směřují budoucnost agendy daného odboru, indikuje, že chybí zkušenost a názory žen při formulaci politik a opatření (my však v následující

³⁰¹ Struktura mezd zaměstnanců 2020. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/struktura-mezd-zamestnancu-2020>

³⁰² Studie, které využívají genderovou optiku v analýze udržitelného rozvoje a ekologie ukazují, že ženy jsou citlivější a vnímavější vůči problémům spojených se životním prostředím a jsou v této otázce častěji aktivnější (např. formou veřejného aktivismu) (Xiao, McCright 2015; Brough et al. 2016), ale také se ukazuje, že přístup žen k rozhodovacím pozicím nebo redistribuce zdrojů, jež ustavují další směřování v oblasti udržitelného rozvoje a ochrany životního prostředí, je zhoršený (Rico 1998). Přičemž jsou to genderové stereotypy a genderový systém, který ženám brání v jejich plné participaci.

kapitole věnované názorům a chování mužů a žen v oblasti ochrany životního prostředí a ekologie ukážeme na podstatné rozdíly v názorech a zkušenostech žen a mužů –rozdílné zkušenosti však díky koncentraci jednoho pohlaví ve vedoucích pozicích nemusí být zohledněny). Na svých stránkách se MŽP hlásí k rovnosti žen a mužů a je zde odkaz na *Metodiku hodnocení dopadů na rovnost žen a mužů* u materiálů, které jsou předloženy vládě – jedná se však o metodiku platnou pro všechna ministerstva³⁰³. Nejedná se tak o specifickou metodiku, jak uplatňovat gender mainstreaming v oblasti životního prostředí. Dále je na stránkách MŽP odkaz na *Priority a postupy vlády při prosazování rovných příležitostí*. Opět jde o materiály a podklady z Úřadu vlády směřované ke všem ministerstvům. Jsou zde sice vyjmenované i specifické úkoly pro jednotlivá ministerstva (i pro MŽP), ale nejedná se o komplexní dokument, který by se krok za krokem věnoval prosazování rovných příležitostí v oblasti ochrany životního prostředí anebo udržitelného rozvoje. Opět tak narážíme na vágnost a nespecifičnost úkolů a opatření pro jednotlivé oblasti. Jediným dokumentem, který směřuje pouze k MŽP, je *Rezortní strategie rovnosti žen a mužů na léta 2016–2020* (nová pro rok 2021 prozatím nebyla vyvěšena). Jsou zde uvedeny cíle v oblasti rovnosti žen a mužů pro MŽP, specifická opatření i termín dokdy má být opatření realizováno. Dokument postihuje různé oblasti a uvedená opatření a kroky jsou konkrétní. Na webu MŽP však není informace o tom, zdali byla opatření realizována, popř. jak a s jakým výsledkem. To vše napovídá, že naplnění principu rovných příležitostí je pro MŽP druhotným cílem. Strategie 2021+ také uvádí, že od roku 2014 nejsou dobře nastaveny podmínky pro uplatňování hlediska rovnosti žen a mužů, přičemž jednou ze zmíněných oblastí je životní prostředí (kdy jsou specifické potřeby žen a mužů zohledňovány nesystematicky a sporadicky, což může být odrazem nízkého počtu žen ve vedoucích pozicích).

MMR od roku 1991 vedly 3 ministryně, a to Věra Jourová (krátce v roce 2014), Karla Šlechtová (2014-2017) a Klára Dostálová (2017 – doposud). Ze 6 osob pracujících na pozici náměstek jsou 3 ženy a 3 muži. Na pozicích vedoucích odborů dokonce ženy lehce převažují. MMR se na svých webových stránkách explicitně hlásí k podpoře genderové rovnosti, a to jak směrem dovnitř (tj. MMR jako zaměstnavatel) tak i směrem ven (tj. působení MMR v rámci veřejných politik, mezinárodních vztahů apod.)³⁰⁴. Na stránkách je uveden také odkaz na novou *Vládní strategii rovnosti žen a mužů na léta 2021- 2030*³⁰⁵ (dále jen Strategie 2021+), přičemž v souvislosti s plněním Strategie 2021+ bylo změněno složení pracovní skupiny pro prosazování rovných příležitostí pro ženy a muže na MMR (v současnosti jsou mezi členy skupiny osoby zaměstnané na MMR, nikoliv externí experti a expertky, což může znamenat, že v pracovní skupině zasedají lidé, kteří na jednu stranu rozumí postupům na ministerstvu v případě schvalování a agendy,

³⁰³ Dostupné na: <https://www.mzp.cz/cz/rovnost-zen-muzu-hodnoceni-dopadu-metodika>

³⁰⁴ <https://mmr.cz/cs/ministerstvo/urad/rovnost-zen-a-muzu>

³⁰⁵ dostupná zde: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Strategie-rovnosti-zen-a-muzu.pdf>

kteřou mají na MMR v gesci, ale na druhou stranu mohou mít menší zkušenosti v oblasti prosazování rovných příležitostí ve veřejné/státní správě, s gender budgetingem, s gender mainstreamingem apod.). V letech 2017–2020 byl na MMR realizován projekt s názvem *Strategie lidských zdrojů na MMR*, jehož cílem bylo vyřešit problémy a rizikové oblasti vytyčené ve Vládní strategii rovnosti žen a mužů z let 2014–2020 – projekt se zaměřoval např. na oblast kombinace pracovního a soukromého života nebo rovné odměňování³⁰⁶. Genderový audit, který na MMR proběhl v rámci zmíněného projektu, odhalil různé formy znevýhodnění (nejde o specifikum MMR, ženy i muži se s nimi potýkají i u jiných zaměstnavatelů): velkým tématem byl návrat z mateřské/rodičovské a následné přeřazení do jiné sekce, čímž je ztížen jejich kariérní postup; dále byla identifikována decentralizace principů komunikace mezi nadřízenými a podřízenými³⁰⁷; neinformovanost o platových podmínkách³⁰⁸; podstatným zjištěním bylo také to, že se poměrně vysoké procento osob setkalo se šikanou, bossingem a několik osob se setkalo také od nadřízených s chováním, jež mělo sexuální podtext. Realizace takto komplexní genderové analýzy na ministerstvu je určitě pozitivním příkladem pro ostatní ministerstva, neboť pomohla identifikovat rizikové oblasti, kde je potřeba intervence a opatření, jež podporují rovné příležitosti. Je potřeba také pozitivně ohodnotit, že všechny analýzy a závěrečné zprávy jsou volně ke stažení a mohou tak také sloužit jako zdroj inspirace pro ostatní rezorty a ministerstva. Zároveň MMR vydalo svůj akční plán rovnosti žen a mužů, které reagují na zmíněná zjištění, jsou nastaveny jasné a konkrétní cíle, opatření a jednotlivé kroky. Akční plán byl vydán na konci projektu (rok 2020) a jeho naplnění tak nelze v tuto chvíli zhodnotit.

POSTOJE K ŽIVOTNÍMU PROSTŘEDÍ A ROZDÍLY MEZI MUŽI A ŽENAMI

Pekingská deklarace³⁰⁹ poukazuje na nerovnou roli mužů a žen v oblasti životního prostředí (dále jen ŽP). Upozorňuje na jiné spotřebitelské vzorce, které mají muži a ženy – ženy například *zajišťují výživu rodin a komunit* (s. 142). Častěji pečují o rodiny, častěji vychovávají další generace. Díky svojí klíčové roli v oblasti domácího rozhodují o běžných nákupech, hrají významnou roli při omezování odpadů a recyklaci (s. 142). Pekingská deklarace upozorňuje na to, že ženy, přestože hrají takovouto zásadní roli, chybějí při formulaci politik a opatření a v rozhodovacích funkcích v oblasti ŽP, jak již bylo ukázáno v kapitole Vzdělání a genderové

³⁰⁶ V rámci projektu proběhlo několik aktivit jako genderový audit nebo výzkum formou dotazníků i rozhovorů a fokusních skupiny a všechny analýzy a výstupy jsou dostupné na stránce: <https://mmr.cz/cs/ministerstvo/urad/rovnost-zen-a-muzu>

³⁰⁷ Komunikace podřízený – nadřízený – vždy záleží na nadřízeném, jaký princip nastaví (pevně dané konzultační hodiny; tzv. den otevřených dveří nebo náhodný kontakt na chodbě, kdy dochází ke sdělení nápadů, podnětů nebo ke kritice podřízených)

³⁰⁸ A především nemožnost srovnat svůj plat s platem osob na stejné pozici, což ve svém důsledku přispívá k netransparentnímu prostředí a zaměstnaní vůbec nemusí vědět, že jsou za stejnou práci odměňováni různě.

³⁰⁹ https://www.vlada.cz/assets/ppov/rada-pro-rovne-prilezitosti/oddeleni/dokumenty/Peking-1995_1.pdf

nerovnosti na trhu práce. Jak ukáží následující data³¹⁰, jsou oblasti související s životním prostředím, kde se muži a ženy liší ve svých postojích či ve svém chování. Pokud tak ženy nebudou dostatečně zapojovány do rozhodování, nebudou se brát v potaz jejich jiné zkušenosti a názory, budou přijaté politiky a opatření nevyhovující, nebo méně vyhovující pro značnou část obyvatel. Znalost názorů mužů a žen je podstatná také z toho důvodu, pokud v oblasti životního prostředí chceme dosáhnout nějaké změny a například chceme ženám (ale i mužům) vysvětlit podstatu a význam těchto změn. Většina cílů Pekingské deklarace v oblasti životního prostředí je dosažitelná pouze se znalostí potřeb a chování žen v této oblasti.

Spokojenost se životním prostředím

Samotná spokojenost s životním prostředím se liší u mužů a žen. Ženy jsou více nespokojené se současným stavem, a tedy pravděpodobně více ochotné uvažovat o potřebě nějaké změny.

Tab. 1 Jak jste spokojen, či nespokojen s životním prostředím v naší republice celkově?

Tvrzení	muž	žena
spokojen/a	61 %	54 %
nespokojen /a	39 %	46 %
	100 % N = 472	100 % N = 499

Zdroj: Naše společnost 2020–červen (SOÚ AV ČR. CVVM, 2020).

Obavy ze situace související se životním prostředím

Ženy projevují větší obavy ze situace související s životním prostředím. Mají větší obavy například ze změny klimatu než muži, jak ukazuje následující tabulka.

Tab. 2 Jak moc se obáváte dopadů změny klimatu?

Tvrzení	muž	žena
obává ³¹¹	65 %	72 %
neobává ³¹²	35 %	28 %
	100 %	100 %

³¹⁰ Vycházíme z výzkumů Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM), které realizuje pravidelně reprezentativní šetření názorů obyvatel ČR. Postoje k životnímu prostředí a ekologické chování patří mezi pravidelně zařazované bloky otázek. V přehledu uvádíme pouze poslední data, nicméně vzhledem k tomu, že většina otázek je pokládána periodicky (nejčastěji s periodou rok), je možné sledovat trendy a vývoj. Podobně také čerpáme z dat Behavio – jejich reprezentativního výzkumu 1000 respondentů a respondentek reprezentujících českou populaci. U jednotlivých otázek uvádíme většinou pouze dělení na muže a ženy. Pro další práci s daty by bylo vhodné využívat intersekcionalní perspektivu a zkoumat podrobněji odlišnosti mezi postoji a chováním různých skupin žen (a mužů) – například různého věku, socioekonomického statusu.

³¹¹ Velmi se obává + spíše se obává

³¹² Spíše se neobává + rozhodně se neobává.

	N = 451	N = 469
--	---------	---------

Zdroj: Naše společnost 2020–červen (SOÚ AV ČR. CVVM, 2020).

Rozdíly mezi muži a ženami v postojích ke změně klimatu potvrzují i data Behavio. 24 % dotázaných vnímá změnu klimatu jako nafouklou bublinu. 66 % z nich jsou muži a pouze 34 % ženy. Signifikantně méně si to myslí lidé 18-29 let. Další oblastí, kde projevují ženy větší obavy, je oblast jaderné energetiky.

Tab. 3 Pociťujete Vy sám obavy z používání jaderné energie u nás?

Tvrzení	muž	žena
velké a střední obavy	28 %	35 %
malé nebo žádné obavy	72 %	65 %
	100 % N = 476	100 % N = 496

Zdroj: Naše společnost 2020–červen (SOÚ AV ČR. CVVM, 2020).

Ženy se častěji obávají používání jaderné energie. Význam například ekologicky šetrných zdrojů energií tak bude spíše chápán ženami. Samotné obavy ovšem nemají vliv na ochotu změnit například místo bydliště. Přestože ženy mají větší obavu z jaderné energetiky, projevují menší ochotu se kvůli ní stěhovat.

Tab. 4 Jak byste se zachoval, pokud by ve vzdálenosti 20 až 30 km od Vašeho bydliště byla uvedena do provozu jaderná elektrárna?

Tvrzení	muž	žena
odstěhoval/a by se ³¹³	74 %	68 %
zůstal/a by na stejném místě ³¹⁴	26 %	32 %
	100 % N = 453	100 % N = 463

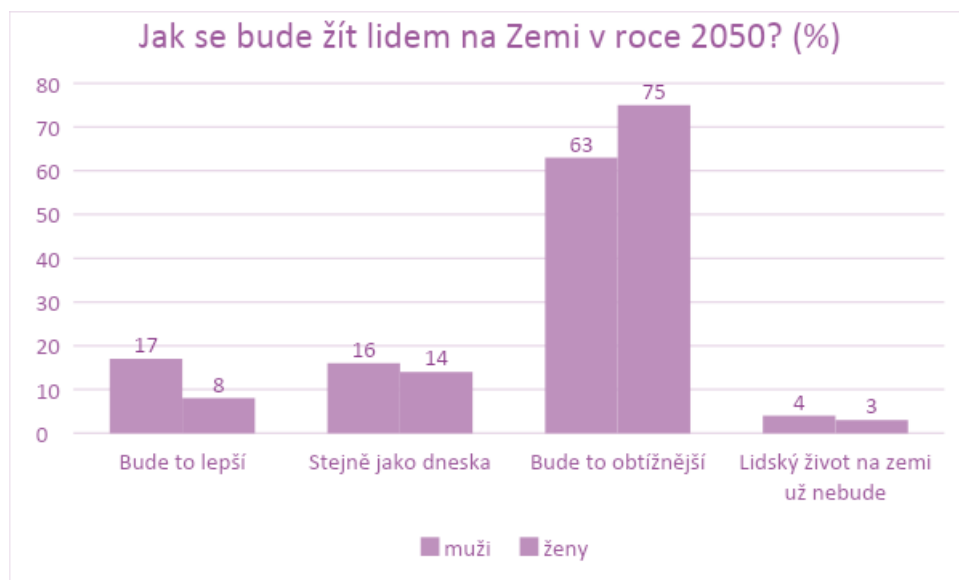
Zdroj: Naše společnost 2020–červen (SOÚ AV ČR. CVVM, 2020).

Obava z ekologického stavu planety v budoucnosti opět trápí také více ženy než muže.

Tab. 5 Jak se bude žít lidem na zemi v roce 2050?

³¹³ Určitě by zůstal bydlet na stejném místě + asi by zůstal bydlet na stejném místě

³¹⁴ Asi by se odstěhoval + určitě by se odstěhoval

Zdroj: Behavio (data z reprezentativního online panelu)

Ženy jsou tedy těmi, které ve většině případů vnímají ekologické problémy jako aktuálnější. Pokud tedy například budou lidé na politické úrovni přesvědčovat populaci o aktuálnosti problému změny klimatu, nebo jiných ekologických tématech, je potřeba se spíše zaměřit na muže. Pokud naopak budou v rozhodovacích pozicích zastoupeni více muži, je možné, že ekologickým tématům nebude věnovaná patřičná pozornost. I to je jedním z důvodů proč podporovat vyšší participaci žen v rozhodovacích pozicích v oblasti životního prostředí.

NÁZORY NA ROLI VLÁDY

Pro přijímání nejen legislativních opatření (a to i těch souvisejících se zlepšením životního prostředí nebo s udržitelným rozvojem) je podstatné, jak obyvatelstvo vnímá roli vlády a ostatních rozhodovacích orgánů. Její činnost vnímají ženy spíše než muži pozitivněji, stejně ale více jak 50 % žen i mužů hodnotí činnost vlády negativně.

Tab. 6 Pokud jde o ochranu životního prostředí, jak hodnotíte činnost vlády?

	muž	žena
dobře ³¹⁵	39 %	44 %
špatně ³¹⁶	61 %	56 %
	100 % N = 447	100 % N = 451

³¹⁵ Velmi dobře + spíše dobře

³¹⁶ Spíše špatně + velmi špatně

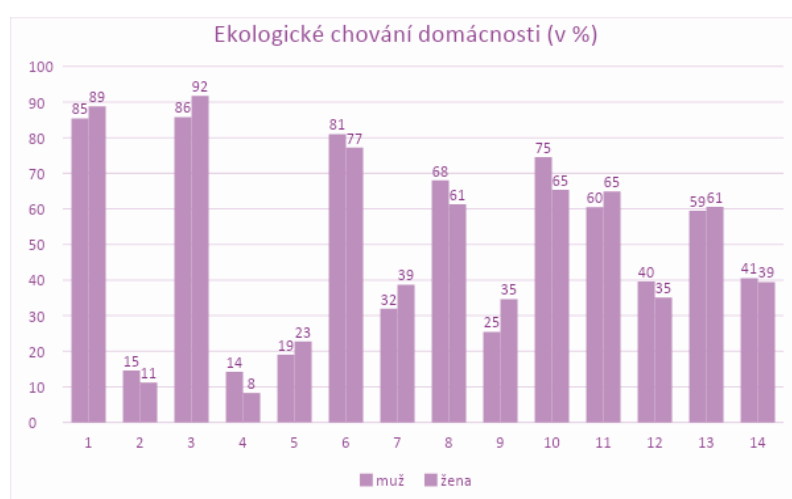
Zdroj: Naše společnost 2020–červen (SOÚ AV ČR. CVVM, 2020)

Zkoumat důvěru v instituce vydávající politická opatření je podstatné zejména proto, že důvěra dodává opatřením a rozhodnutím vyšší kredibilitu a podporuje ochotu dodržovat je nebo participovat na jejich naplnění.

EKOLOGICKÉ CHOVÁNÍ

Ženy a muži se odlišují i v ekologickém chování doma i v pracovní sféře. Ženy častěji realizují domácí nákupy a rozhodují o chodu domácnosti. Dále se ženy a muži liší ekologickým chováním, např. v aktivitách šetrných k životnímu prostředí.

Tab. 7 Pokud jde o Vaši domácnost... (N u jednotlivých odpovědí v rozmezí 440-520)

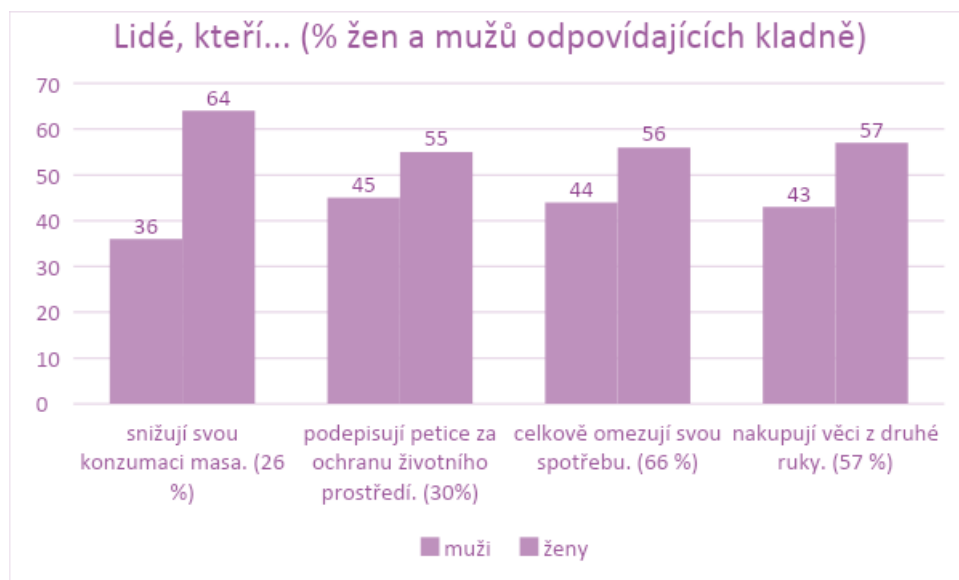

Zdroj: Naše společnost 2019–květen (SOÚ AV ČR. CVVM, 2019).

Zahraniční výzkumy³¹⁷ ukazují, že tzv. uhlíková stopa je u žen díky jejich životnímu stylu nižší (např. více využívají MHD, řetězí svoje cesty po městě, méně využívají osobní automobil, více třídí odpad a recyklují...). Podobné výsledky ukazují i výzkumy od Behaviora – ženy jsou těmi, které pro ochranu životního prostředí častěji omezují svoji spotřebu, ale také častěji podepisují petice za ochranu životního prostředí.

Tab. 8 Co vy osobně děláte pro ochranu životního prostředí?

³¹⁷ Hasson, Y., M., Polevoy. 2011. *Gender Equality Initiatives in Transportation Policy*. Women's budget Forum; Brough, A.R., J.E. Wilkie, J., Ma, M.S. Isaac, D. Gal. 2016. Is Eco-Friendly Unmanly? The Green-Feminine Stereotype and Its Effect on Sustainable Consumption. *Journal of Consumer Research* 43 (4): 567-282

Zdroj: Behavio (data z reprezentativního online panelu)

Z výsledků výzkumů v českém prostředí je patrné, že jsou oblasti, ve kterých se častěji ekologicky chovají ženy než muži. Pokud by bylo cílem snížit vliv na životní prostředí v těchto oblastech, jsou muži cílovou skupinou, na něž spíše mířit opatření.

COVID A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

V uplynulých dvou letech se objevilo mnoho diskuzí, spekulací i fotografií na sociálních sítích ohledně pozitivního dopadu pandemie na životní prostředí. Všechny teorie, které proběhly médii souvisí s omezeným pohybem osob a vycházení a tím případná úspora energie, nižší pohyb aut a letadel, které dlouhodobě zatěžují planetu i utlumená výroba a těžba. Přiklonit se k těmto spekulacím je lákavé, můžeme tak najít alespoň něco pozitivního na celé pandemii.

Nicméně již nyní zaznívají varující hlasy. Za kritický je považován nárůst lékařského jednorázového odpadu v nemocnicích (roušky, pláště, rukavice atd. vše z materiálů, které jsou v přírodě těžko samovolně rozložitelné), stejně tak je velmi negativní nárůst dezinfekčních látek, které všichni používáme.

V zemědělství se pandemie projevila nejvíce, a to zákazem dovozu potravin přes hranice, tím se zvyšuje tlak na místní pěstitele a výrobce, kteří spíše sáhnou k pesticidům a podpůrným chemikáliím a tím se zvyšuje dopad na životní prostředí. Na druhou stranu se pozornost a poptávka (obzvláště lidí z měst) po zdravých potravinách nasměřovala směrem k malým lokálním zemědělcům.

Z ekologického hlediska je také zajímavé sledovat kolísání cen ropy. Díky nižší celosvětové mobilitě, klesá poptávka a s ní i cena této suroviny, s restartem ekonomik pak cena prudce

stoupá. Ceny benzínu se tak dostávají do hranic, kdy se dá očekávat, že část obyvatel používající auta, se začne přiklánět k volbě elektro automobilů, tento trend je v současné době vnímán jako velmi pozitivní.

Vzhledem k tomu, že životní prostředí, příroda a zemědělství reagují na všechny změny se zpožděním, je v tuto chvíli velmi brzy hodnotit dopady pandemie, která ještě neskončila.

DOPORUČENÍ

Tato kapitola ukazuje pouze některé odlišnosti mezi muži a ženami v postojích a chování souvisejícím se životním prostředím a udržitelným rozvojem. Následující doporučení jsou tak vztažena k tématům a problémům, které byly v této kapitole nastíněny:

- › Jedním z doporučení, je **podpora a rozšíření sběru dat** v této oblasti – vhodné je zaměřit se na odlišnosti nejen mezi ženami a muži, ale využít i inter sekcionální perspektivu (vzít v potaz odlišnosti mezi muži a ženami, a to dle různých věkových skupin, různého vzdělání, socioekonomického statusu apod.).
- › Z hlediska vzdělání je zřejmé, že počty mužů a žen studujících obory o ochraně životního prostředí jsou vyrovnané, ale počet škol nabízejících takové typy studijních oborů je minimum. Podpora vysokých **škol k zavedení dalších podobných studijních oborů** nebo **motivace mladých lidí k jejich studiu** (již na základních a středních školách) může přispět k rozšíření řad odborníků a odbornic na danou problematiku.
- › V návaznosti na zjištění, která demonstrují různé potřeby a způsoby chování u mužů a žen, by bylo vhodné **přizpůsobovat opatření** těmto potřebám a odlišnostem, a to nejen v oblasti formulace opatření, ale také ve **způsobu komunikace** těchto opatření.
- › **Zvyšování participace žen** při formulaci politik a opatření. Považujeme za žádoucí zvyšovat participaci žen na všech úrovních (od komunální až po vrcholovou politiku ale také v jednotlivých ministerstvech) a učinit ji více dostupnou všem skupinám obyvatel (tj. snažit se bořit bariéry například v časové a prostorové dostupnosti, řešit omezení pečovatelských povinností apod.).
- › Řešením není pouze zvyšování participace, ale také **občanská diskuse a komunikace s různými skupinami obyvatel** (nejen žen) – například v oblasti obav z určitých jevů souvisejících s životním prostředím.
- › Pokud mají mít opatření v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje kredibilitu, musí se **budovat důvěra v instituce**, která tato vydávají a samozřejmě také budovat důvěru v jejich kompetence v oblasti životního prostředí. Důvěra je také oblastí, kde jsou **genderové rozdíly**, způsoby budování důvěry by to měly brát v potaz.
- › Ačkoliv jsou ministerstva vyzývána jak českými vládními dokumenty (viz Strategie +2021), tak i mezinárodními dokumenty (viz Pekingská deklarace) k implementaci genderového hlediska, ochota participovat na naplnění jejich požadavků a opatření je u dotčených ministerstev, jež mají ve své gesci ochranu životního prostředí a udržitelný rozvoj, různá. Je důležité i **směrem k ministerstvům vyjasňovat**

důležitost gender mainstreamingu právě v jejich oblasti a podpořit je v jeho uplatňování.

- › Realizovat výzkum dopadů pandemie na potravinářské a zemědělské producenty a popsat dopad opatření lockdownů na místní ekonomiky.

POUŽITÁ LITERATURA

- Brough, A.R., J.E. Wilkie, J., Ma, M.S. Isaac, D. Gal. 2016. Is Eco-Friendly Unmanly? The Green-Feminine Stereotype and Its Effect on Sustainable Consumption. *Journal of Consumer Research* 43 (4): 567-282. DOI: <https://doi.org/10.1093/jcr/ucw044>
- ČSÚ. Zaostrěno na ženy a muže 2020. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2020>
- ČSÚ. Struktura mezd zaměstnanců 2020. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/struktura-mezd-zamestnancu-2020>
- Hasson, Y., M., Polevoy. 2011. *Gender Equality Initiatives in Transportation Policy*. Women's budget Forum. Dostupné na: https://il.boell.org/sites/default/files/gender_and_transportation_-_english_1.pdf
- Rico, M N. 1998. *Gender, the environment and the sustainability of development*. Santiago: United Nations.
- SOÚ AV ČR. CVVM. (2018). *Naše společnost 2018–květen*. Datový soubor. Praha: Český sociálněvědní datový archiv. Retrieved from <http://doi.org/10.14473/V1805>
- SOÚ AV ČR. CVVM. (2019). *Naše společnost 2019–květen*. Datový soubor. Retrieved September 9, 2021, from <http://doi.org/10.14473/V1905>
- SOÚ AV ČR. CVVM. (2020). *Naše společnost 2020–červen*. Datový soubor. Retrieved September 9, 2021, from <http://doi.org/10.14473/V2006B>
- Xiao, C., A.M., McCright. 2015. Gender Differences in Environmental Concern: Revisiting the Institutional Trust Hypothesis in the USA. *Environment and Behavior* 47 (1): 17-37. DOI:10.1177/0013916513491571